

ÜLESANDED KESKKONDLIKU ORIENTEERUMISE KORRALDAMISEKS

TARTU 2018

EESTI
ARENGUKOOSTÕO

**Peipsi
Koostöö
Keskus**

SISUKORD

- 3 SISSEJUHATUS
- 4 JÄÄTMETE SORTEERIMINE (EE, ENG, RU)
- 8 KOTIS KOMPAMINE (EE, ENG, RU)
- 12 HAIKU (EE, ENG, RU)
- 16 PILDIVAATLUS (EE, ENG, RU)
- 20 ÜMBRUSE VAATLUS (EE, ENG, RU)
- 24 LÜHIVIKTORIIN (EE, ENG)
- 27 TÄHEKOOD (EE, ENG)
- 30 LAUSE KOOSTAMINE (EE, ENG)
- 33 SÕNADE MOODUSTAMINE (EE, ENG)
- 36 TÄHERÄGASTIK (EE, ENG)
- 39 MEMORY (EE, ENG)
- 42 LÖHNATAJU ÜLESANNE (EE, ENG)
- 45 PUSLE (EE, ENG)
- 49 ALIAS (EE, ENG)
- 53 KESTLIKU ARENGU EESMÄRGID – TEKSTIDE SEOSTAMINE (EE)

SISSEJUHATUS

Ülesandelehti võib printida ning vabalt kasutada.

*Ülesande järele on märgitud selle saadavus eesti, inglise või vene keeles.

Orienteerumisüritusi ja siinse kogumiku koostamist rahastas Välisministeerium arengu- ja humanitaarabi vahenditest.

Ülesanded koostas Eliisa Saksing, orienteerumismänge viisid läbi Eliisa Saksing ja Eeva Kirsipuu-Vadi ühiselt õpetajate ja vabatahtlikega.

Ülesannete kogumik on mõeldud eelkõige keskkondlike orienteerumiste korraldamiseks, kuid ülesandeid saab kasutada ka muudeks tegevusteks.

Mis on keskkondlik orienteerumine? See on kaardi abil liikumine ning kontrollpunktide otsimine maastikul või linnakeskkonnas. Igas kontrollpunktis ootab osalejat keskkonnateemaline käeline või tekstiline ülesanne. Keskkondlik orienteerumine on hea moodus ühendada värskes õhus liikumine ja teadmiste omandamine interaktiivsel ning huvitaval moel.

Kogumikku on koondatud ülesanded, mida kasutati projekti „Maailmaharidustegevused Peipsi piirkonnas 2018“ raames, kui korraldati keskkondlikke orienteerumisi Alatskivi, Mustvee, Röpina ja Peipsiääre valla koolide õpilastele 2018. aasta kevadel ning tudengite sügispäevade ajal ka Tartu linnaelanikele. Ülesannete sisu põhineb säästva arengu eesmärkidel – iga kool sai valida fookusteemad, millele ülesannetel keskenduti.

Mõned ülesanded on saadaval kolmes keeles: eesti (EE), inglise (ENG) ja vene keeles (RU), mõned kahes keeles (eesti ja inglise) ja üksikud vaid eesti keeles. Ülesannetele on lisatud ka selgitused ning pildimaterjal ülesande sisu ja korraldamise kohta. Lisaks kontrollpunktide ülesannetele soovitame ka läbivaid ülesandeid, nagu näiteks fotojahti, *plogging*'ut (jätmete korjamine raja läbimise kestel – selleks peab korraldaja varuma prügikotte, mida osalejatele jagada) ja muud.

JÄÄTMETE SORTTEERIMINE

ISELOOM: käeline tegevus, kontrollpunktis vajalik abilise olemasolu

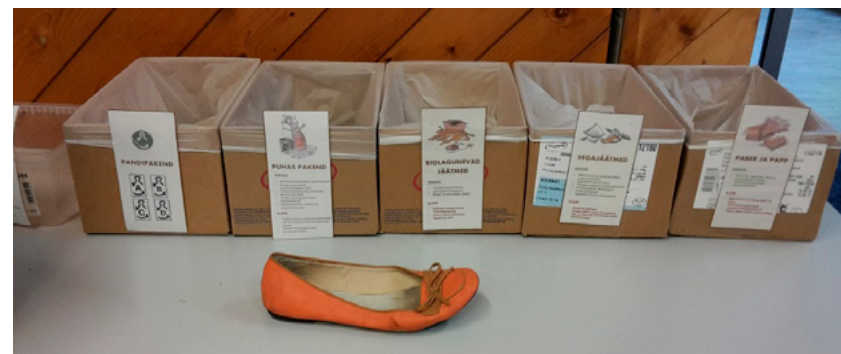
VAHENDID: jäätmekastid (bio, olme, pakend, ohtlik, paber/papp), kotitäis jäätmeid

ÜLESANDE SISU: Osalejatel on jäätmete sorteerimiseks aega 1 minut. Abilise ülesanne on osalejatele jäätmeid kätte anda ning aega jälgida. Tegevus peaks toimuma üsnagi tempokalt. Kui aeg on täis, siis vaatab abiline koos osalejatega sorteeritud jäätmed üle. Kui jäätmed on pandud valesse kasti, siis seletatakse, kuhu need tegelikult käima peaks. Osalejad saavad iga õigesti sorteeritud jäätme eest punkti, mis kirjutatakse vastustelehele.

Kui kontrollpunktis olev abiline pole oma jäätmete sorteerimise oskuses kindel, siis on mõistlik teha tabel kotis olevatest jäätmetest ning selgitada, mis kuhu käib. Juurde võib kirjutada ka lisainfo, mis on osalejatele väga kasulik.

NÄITEKS:

- Tabletileht – apteekidel on kohustus tasuta vanu või kasutamata ravimeid vastu võtta. Seega võib ravimeid viia apteeki või jäätmejaama – kindlasti ei tohi neid WC-potist alla lasta või tavajäätmete sekka panna.
- Kergelt määrduvad meepurk – pakendid ei pea olema konteinerisse viimiseks perfektselt puhtad, pisut määrduvad jäätmetest pole ümbertöötlemisel hullu. Peab jälgima mõistlikkuse printsiipi – jäätme pesemisele kuluv energia vs. jäätme ümbertöötlemisele kuluv energia.
- Ühekordne papptops – näiliselt keskkonnasäästlik papptops on tegelikult suurema keskkonnamõjuga kui ühekordne plasttops. Papptops on valmistatud kahest materjalist (plast, papp), mida pole võimalik teineteisest eraldada ega ümbertöötlemisse saata. Seega kuulub papptops olmejäätmete hulka ning läheb kas põletamisele või ladestamisele.
- Papist munarest – ei sobi paberi ja papi konteinerisse, sest pole enam ümbertöötlemiseks sobilik. Papist munaresti materjal on juba mitmeid kordi ümbertööteldud ega sisalda enam sobilikke kiude, millest uut paberit toota. Munarest kuulub kas bio- või olmejäätmete hulka.

MIS JÄÄDE KUHU KÄIB?

AEGA ON **1** MINUT!

WHAT WASTE, WHERE DOES IT GO?

YOU HAVE **1** MINUTE

КАКИЕ ОТХОДЫ КУДА?

ВРЕМЯ НА СОРТИРОВКУ **1** МИНУТА!

KOTIS KOMPAMIINE

ISELOOM: käeline tegevus, kontrollpunktis vajalik abilise olemasolu

VAHENDID: kott (mille sisse ei näe), eri esemed

ÜLESANDE SISU: Abilisel on kott, kus on sees eri esemed (nt 10 tk), kuid osalejad ei näe koti sisu. Osalejad panevad ükshaaval käe kotiavast sisse ja proovivad kompimise teel arvata, mis esemetega on tegu. Iga õigesti arvatud eseme eest saab punkti, mis kirjutatakse vastustelehele. Samuti võib jälgida, et ülesandega liiga kaua aega ei läheks – abiline võib arvamisele ise ajalimiidi seada.

Abiline võib anda ka kergeid vihjeid – näiteks kui osaleja saab aru, et kotis on mingi kivi, siis võib suunata – mis kivi see võiks olla, mis on Eestis oluline? Pärast iga eseme äraarvamist või kogu arvamise lõpus võiks abiline osalejatega kiiresti arutada, **millised esemed on:**

a) keskkonnale kahjutud? – banaan, põlevkivi tükk, käbi, tikutops tikkudega (paljud topsid on papist, aga tikud on alati puidust), puust kulp, küünal, vm. Viimaste esemete tootmine võib keskkonnale kahju tekitada, kuid materjalid iseenesest pole kahjulikud – need on pärit loodusest ja lagunevad kooskõlas loodusega.

b) keskkonnale kahjulikud (tekib raskesti lagunev jääde)? – ühekordne plasttops, õhupall, ühekordsed mähkmed, mänguauto, päikesepillid, vm.

KATSU JA ARVA – MIS ON KOTI SEES?

MILLISED NEIST ESEMETEST ON
KESKKONDA SÄÄSTVAD,
MILLISED KESKKONDA SAASTAVAD?

**FEEL AND GUESS –
WHAT IS INSIDE THE BAG?**

WHICH OF THESE ITEMS
ARE ENVIRONMENTALLY FRIENDLY
AND WHICH POLLUTE THE ENVIRONMENT?

**ПОТРОГАЙ И УГАДАЙ –
ЧТО В МЕШКЕ?**

ISELOOM: tekstiline ülesanne

VAHENDID: kirjutusvahend

ÜLESANDE SISU: Osalejad peavad koostama haiku, mille teema on „Mets“. Haiku tuleb kirjutada vastustelehele ja finišis ette lugeda.

KIRJUTAGE HAIKU TEEMAL „METS”

Haiku on väike jaapani päritoluga luulevorm, mis klassikalisel kujul koosneb kolmest värssist (silpide arv värssides vastavalt 5+7+5)

NÄIDE HAIKUST:

Vaata, kus ikka lund! (5 SILPI)

Siil sügab unes kõrva. (7 SILPI)

Muidu on vaikne. (5 SILPI)

WRITE A HAIKU ON THE TOPIC „FOREST”

Haiku is a short Japanese form of poetry,
which traditionally consists of three
verses (the number of syllables in a verse is 5 + 7 + 5, respectively)

EXAMPLE OF A HAIKU

Listen very close (5 SYLLABLES)

You might hear a faint whisper (7 SYLLABLES)

A songbird's singing. (5 SYLLABLES)

НАПИШИТЕ ХАЙКУ НА ТЕМУ «ЛЕС»

Хайку – это японская форма поэзии, небольшие стихотворения, которые в классическом виде состоят из трех ритмических строк
(количество слогов в строках соответственно 5+7+5)

ПРИМЕР ХАЙКУ:

Деревья в снегу! (5 слогов)

Солнце блестит серебром. (7 слогов)

Зимнее утро. (5 слогов)

PILDIVAATLUS

ISELOOM: tekstiline ülesanne, kontrollpunktis soovitatav abilise olemasolu

VAHENDID: maakaart

ÜLESANDE SISU: Osalejad vaatlevad kolme pilti, arutlevad omavahel ning panevad vastustelehele kirja, mis on nende arvates iga pildi juures ebatavalist, veidrat.

Abiline võiks oma küsimustega osalejaid suunata korraks mõtlema sellele, millest see pildil olev n-ö veidrus, ebaharilikkus põhjustatud on (aga alles siis, kui osalejad on n-ö veidruse ise välja öelnud ja omavahel arutlenud) – mis on selles riigis valesti, et lapsed sellistes tingimustes elama peavad ehk vaadata probleemi taha.

Filipiinidel jäätmete keskel ujuvad lapsed – küsida osalejatelt, mis nad sellest olukorrast arvavad. Kas nemad oleksid nõus prügi täis järves ujuma? Miks on Bangladeshis selline prügistatus? Puudub riigi reguleeritud/loodud jäätmesüsteem; riik on vaene, ülerahvastatud; inimesed viskavad oma jäätmed vette, sest siis ei lähe prügi haisema ning vesi kannab selle nende silme alt ära – see pole kindlasti õige tegutsemine; inimesed ei oska sorteerida – keegi ei õpeta neid; seal riigis on inimestel suuremaid muresid kui jäätmete õige käitlemine – neil on palju haiguseid, piiratud hariduse ja töötamise võimalused; kuna meil on suur osa aastast külm, siis kasutatakse katlamajades sooja tootmiseks ka jäätmeid – Bangladeshis on aasta ringi soe ning seal ei ole vajadust jäätmeid põletada, seega jäätmeid ainult ladestatakse ning nüüdseks on tekkinud juba prügiuputus; jne.

Süüria lapsed maha pommitatud linnas/majas end vannis pesemas – küsida osalejatelt, mis nad arvavad, miks on maja ja linn taustal lagunenu? Rääkida, et maailmas on palju kohti, kus praegu toimub sõda ning inimesed peavad oma kodudest põgenema ja need maha jätma. Kuidas nemad end tunneksid, kui peaksid oma kodu hülgama?

Etiopia laps vihmaveelõigust vett joomas – küsida osalejatelt, mis nad arvavad, miks see laps veelombist vett peab jooma? Uurida, kas nemad oleksid nõus tänaval olevast veelombist jooma – miks mitte? Rääkida, et on mitmeid kohti, kus joogivee saamiseks KÕN-NITAKSE kogu päeva – hommikul asuvad emad kaugel järve poole teele ning õhtuks jõuavad vett täis kanistritega, mida pea peal kannavad, koju tagasi. Paljudel inimestel pole ligipääsu puhtale joogiveele, vesi on saastunud kas väljaheidete või muu reostusega, ning sellest tulenevad ka paljud terviseprobleemid.

VAADELGE PILTE –

KAS PILDIL OLEVAD LAPSED ELAVAD SAMASUGUST
ELU NAGU TEIE?

MIS ON IGAL PILDIL EBATAVALIST?
KIRJUTAGE OMA ARVAMUS VASTUSTELEHELE.

LOOK AT THESE PICTURES –

DO THESE CHILDREN HAVE A SIMILAR LIFE TO YOURS?

WHAT IS WEIRD IN EACH PICTURE? WRITE YOUR ANSWER ON THE ANSWER SHEET.

ПОСМОТРИТЕ НА ФОТОГРАФИИ –

ЗОБРАЖЕННЫЕ НА НИХ ДЕТИ ЖИВУТ ТАКОЙ
ЖЕ ЖИЗНЬЮ, ЧТО И ВЫ?

ЧТО СТРАННОГО НА КАЖДОЙ ИЗ ФОТОГРАФИИ?
ЗАПИШИТЕ СВОЙ ОТВЕТ НА ЛИСТЕ.

ÜMBRUSE VAATLUS

ISELOOM: tekstiline ülesanne

VAHENDID: kirjutusvahend

ÜLESANDE SISU: Osalejad seisavad kontrollpunktis või liiguvad rajal. Nad peavad vaatama enda ümber ringi ning nimetama 4 tegurit, kuidas inimene loodust/keskkonda mõjutab.

Nt: Jalgrattal sõitev inimene – jalgratas on keskkonnasäästlik transportivahend, sest ei paiska õhku saasteainet.

VAADAKE ENDA ÜMBER RINGI – KAUGEMALE JA LÄHEMALE, ÜLES JA ALLA, PAREMALE JA VASAKULE. **MIDA NÄETE?**

NIMETAGE JA KIRJUTAGE PABERILE **4** TEGURIT (VÕIVAD OLLA NII HEA KUI KA HALVA MÕJUGA), **KUIDAS MÕJUTAB INIMENE OMA TEGEVUSEGA LOODUST JA KESKKONDA** (TEGUR + KUIDAS MÕJUTAB).

NÄIDE HALVAST: MAAS LEBAV PATAREI – PATAREI ERALDAB PINNASESSE OHTLIKKE ÜHENDEID NING LOOMAD VÕIVAD SELLE KOGEMATA ÄRA SÜÜA JA MÜRGITUSE SAADA.

NÄIDE HEAST: JALGRATTAL SÕITEV INIMENE – RATAS ON KESKKONNASÄÄSTLIK LIIKLUSVAHEND, SEST EI ERALDA ÕHKU HEITGAASE.

LOOK AROUND – CLOSE AND FAR, UP AND DOWN, LEFT AND RIGHT.
WHAT CAN YOU SEE?

NAME AND WRITE DOWN 4 WAYS (CAN BOTH HAVE A NEGATIVE AND POSITIVE IMPACT) **HOW HUMANS AFFECT NATURE AND THE ENVIRONMENT WITH THEIR ACTIVITIES** (FACTOR + EFFECT)

EXAMPLE OF A BAD WAY: BATTERY ON THE GROUND – THE BATTERY DISCHARGES DANGEROUS COMPOUNDS AND ANIMALS COULD EAT IT AND BE POISONED.

EXAMPLE OF A GOOD WAY: A CYCLING PERSON – A BICYCLE IS AN ENVIRONMENTALLY FRIENDLY VEHICLE BECAUSE IT DOES NOT EMIT EXHAUST GASES.

ОСМОТРИТЕСЬ ВОКРУГ – ПОСМОТРИТЕ РЯДОМ С СОБОЙ И ВДАЛЬ, ВВЕРХ И ВНИЗ, НАЛЕВО И НАПРАВО. **ЧТО ВЫ ВИДИТЕ?**

НАЗОВИТЕ И ЗАПИШИТЕ НА БУМАГЕ 4 ФАКТОРОВ (ЭТО МОГУТ БЫТЬ КАК ПЛОХИЕ, ТАК И ХОРОШИЕ ФАКТОРЫ) - **КАК ЧЕЛОВЕК СВОИМИ ДЕЙСТВИЯМИ ВЛИЯЕТ НА ПРИРОДУ И ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ** (ФАКТОР + КАКОЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ ОН ОКАЗЫВАЕТ)?

ПРИМЕР ПЛОХОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ: НА ЗЕМЛЕ ВАЛЯЕТСЯ БАТАРЕЙКА, ОНА ВЫДЕЛЯЕТ В ПОЧВУ ОПАСНЫЕ СОЕДИНЕНИЯ, ЖИВОТНЫЕ МОГУТ НЕЧАЯННО ЕЕ СЪЕСТЬ И ОТРАВИТЬСЯ.

ПРИМЕР ХОРОШЕГО ВОЗДЕЙСТВИЯ: ЕДУЩИЙ НА ВЕЛОСИПЕДЕ ЧЕЛОВЕК. ВЕЛОСИПЕД – ЭТО СРЕДСТВО ПЕРЕДВИЖЕНИЯ, КОТОРОЕ НЕ ЗАГРЯЗНЯЕТ ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ, ПОСКОЛЬКУ НЕ ВЫДЕЛЯЕТ ВЫХЛОПНЫХ ГАЗОВ.

LÜHIVIKTORIIN

ISELOOM: tekstiline ülesanne

VAHENDID: kirjutusvahend

ÜLESANDE SISU: Kontrollpunkti paberil on 10 veega seotud küsimust, millest igal küsimusel on kolm vastusevarianti. Vastuselehel on küsimuse number ning osalejad peavad iga numbri järel kirjutama õige vastuse tähe.

Viktoriini vastused: 1. c; 2. b; 3. a; 4. b; 5. c; 6. c; 7. c; 8. c; 9. a; 10. c

VIKTORIIN „VESI“

KIRJUTA VASTUSTELEHELE ÕIGE VASTUSE TÄHT.

1. Kui palju vett raiskab tilkuv kraan ühe kuu jooksul?

- a) tassitäie
- b) ämbritäie
- c) vannitäie

2. Mida saaksime teha mittevajaliku vee keetmata jätmisel kokku hoitud energiaga?

- a) 80 miljonit eurooplast saaksid korra vannis käia
- b) valgustada iga kolmas Euroopa tänav
- c) valmistada 800 miljonit tassi teed

3. Kui palju vett kulub 1 liitri pudelivee tegemiseks?

- a) 2 liitrit
- b) 4 liitrit
- c) 6 liitrit

4. Maapinnast on ligikaudu 71% kaetud veega. Mitu protsenti sellest on kõlblik joogiveeks?

- a) 0,5%
- b) 1%
- c) 2%

5. Kust saadakse peamiselt kasutatav magevesi?

- a) pinnaveevarudest
- b) veetehastest
- c) põhjaveevarudest

6. Mageveevarudest uuenevad kõige aeglasemalt põhjaveed, nende tsükkel kestab keskmiselt 1400 aastat. Mitu aastat kestab veevahetus jõgedes ja järvedes?

- a) 2
- b) 8
- c) 16

7. Kui suur osa maakerast on kaetud ookeanidega?

- a) veerand
- b) pool
- c) kolmveerand

8. Milline kala ei uju Peipsi järves?

- a) tint
- b) latikas
- c) tursk

9. Mitmes on Peipsi järv suuruselt Euroopas?

- a) neljas
- b) kaheteistkümnes
- c) kahekümne esimene

10. Mitu plastist veepudelit maailmas aastas toodetakse? Nii palju, et neist saaks keti ...

- a) Kuu peale?
- b) 24 korda Kuu peale ja tagasi?
- c) 56 korda Kuu peale ja tagasi?

QUIZ „WATER“

WRITE THE CORRECT ANSWER TO THE ANSWER SHEET.

1. How much water does a leaking faucet waste?

- a) a cup of water
- b) a bucket of water
- c) a bath full of water

2. What could we do with the energy saved if we did not boil water unnecessarily?

- a) 80 million Europeans could go to a bath once
- b) illuminate every third street in Europe
- c) make another 800 million cups of tea

3. How much water does it take to produce 1 litre of bottled water?

- a) 2 litres
- b) 4 litres
- c) 6 litres

4. Approximately 71% of the ground is covered with water. How many % of it can be used as drinking water?

- a) 0.5%
- b) 1%
- c) 2%

5. Where is used fresh water mainly obtained from?

- a) surface water resources
- b) water plants
- c) groundwater resources

6. In terms of fresh water resources, groundwater takes the most time to renew: their cycle lasts for 1,400 years. How long does water renewal take in rivers and lakes?

- a) 2 years
- b) 8 years
- c) 16 years

7. How much of the earth's surface is covered by the oceans?

- a) a quarter
- b) half
- c) three-quarter

8. What kind of fish cannot be found in Lake Peipus?

- a) smelt
- b) bream
- c) cod

9. In terms of largeness, Lake Peipus is the ... lake in Europe.

- a) fourth
- b) twelfth
- c) twenty-first

10. How many plastic water bottles are produced worldwide annually? So many they could be formed into a chain which reaches

- a) the Moon
- b) to the Moon and back 24 times
- b) to the Moon and back 56 times

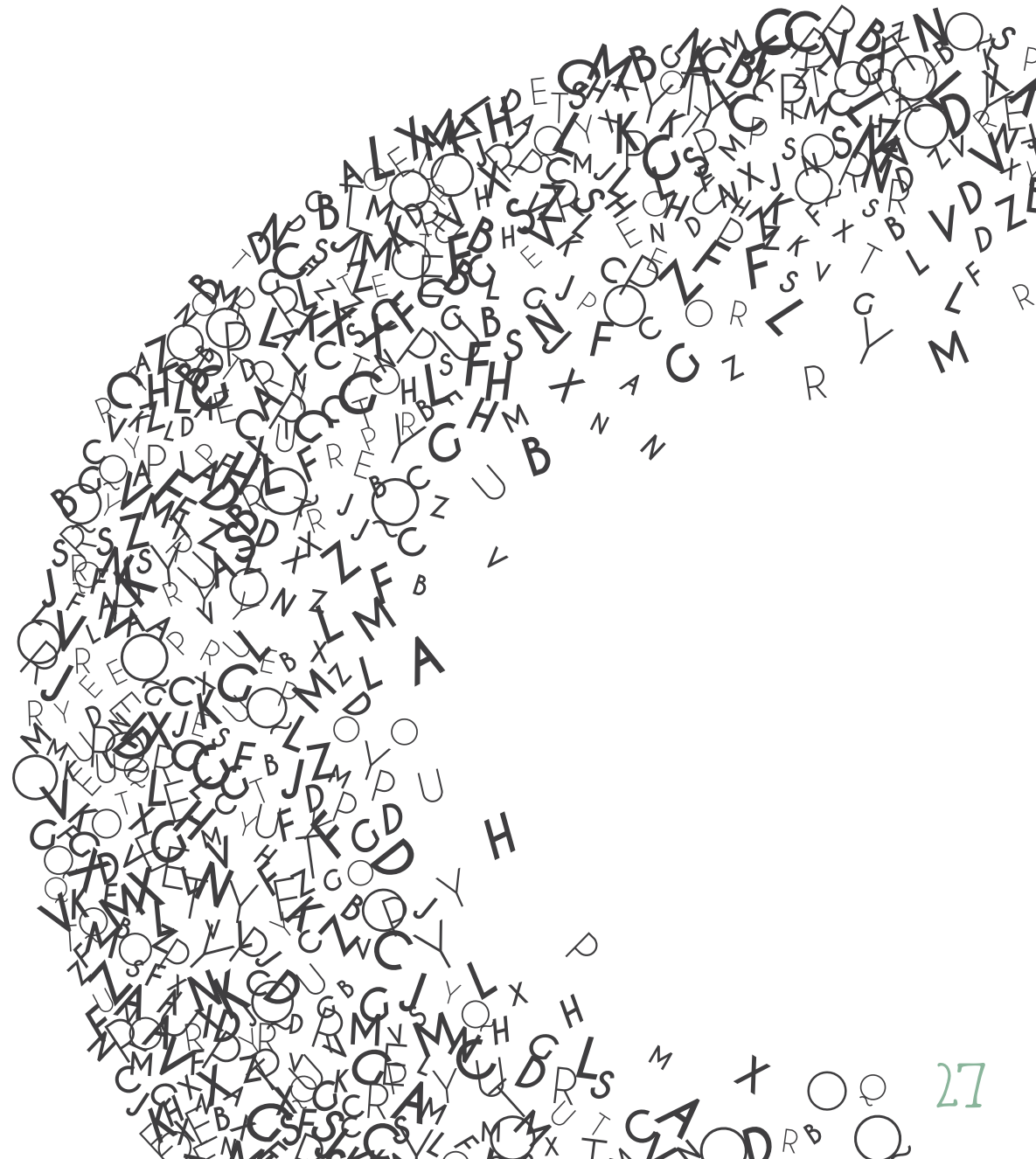

TÄHEKOOD

ISELOOM: tekstiline ülesanne

VAHENDID: kirjutusvahend

ÜLESANDE SISU: Paberil on tähejadast koosnev lause, kus igale tähele vastab mingi teine täht. Osalejad peavad n-ö koodi murdma, ehk asendama valed tähed õigetega ning saama kokku lause. Tegemist on Ernest Hemingway tsitaadiga „Merel ei ole inimene kunagi üksi“, mida peavad osalejad oma sõnadega finišis seletama.

MURDKE KOOD LAHTI!

MISSUGUNE KIRJANIK ERNEST HEMINGWAY ÖELDUD LAUSE ON PEIDUS?
OLGE VALMIS FINIŠIS LAUSE TÄHENDUST SELETAMA

ÄMOMA MN ZAM NLNÄMLM SRLEBN TSIN

T=Ü

R=U

I=S

A=L

B=G

S=K

Z=O

O=R

Ä=M

E=A

L=N

N=I

M=E

CRACK THE CODE!

WHICH SENTENCE BY THE WRITER ERNEST HEMINGWAY IS HIDDEN HERE?
BE READY TO EXPLAIN THE MEANING OF THE SENTENCE ON THE FINISH LINE

TB ERT SRL IZIN RABTI BT OMI LIR

T=N

R=A

I=E

A=L

B=O

S=W

Z=V

O=T

E=M

L=S

N=R

M=H

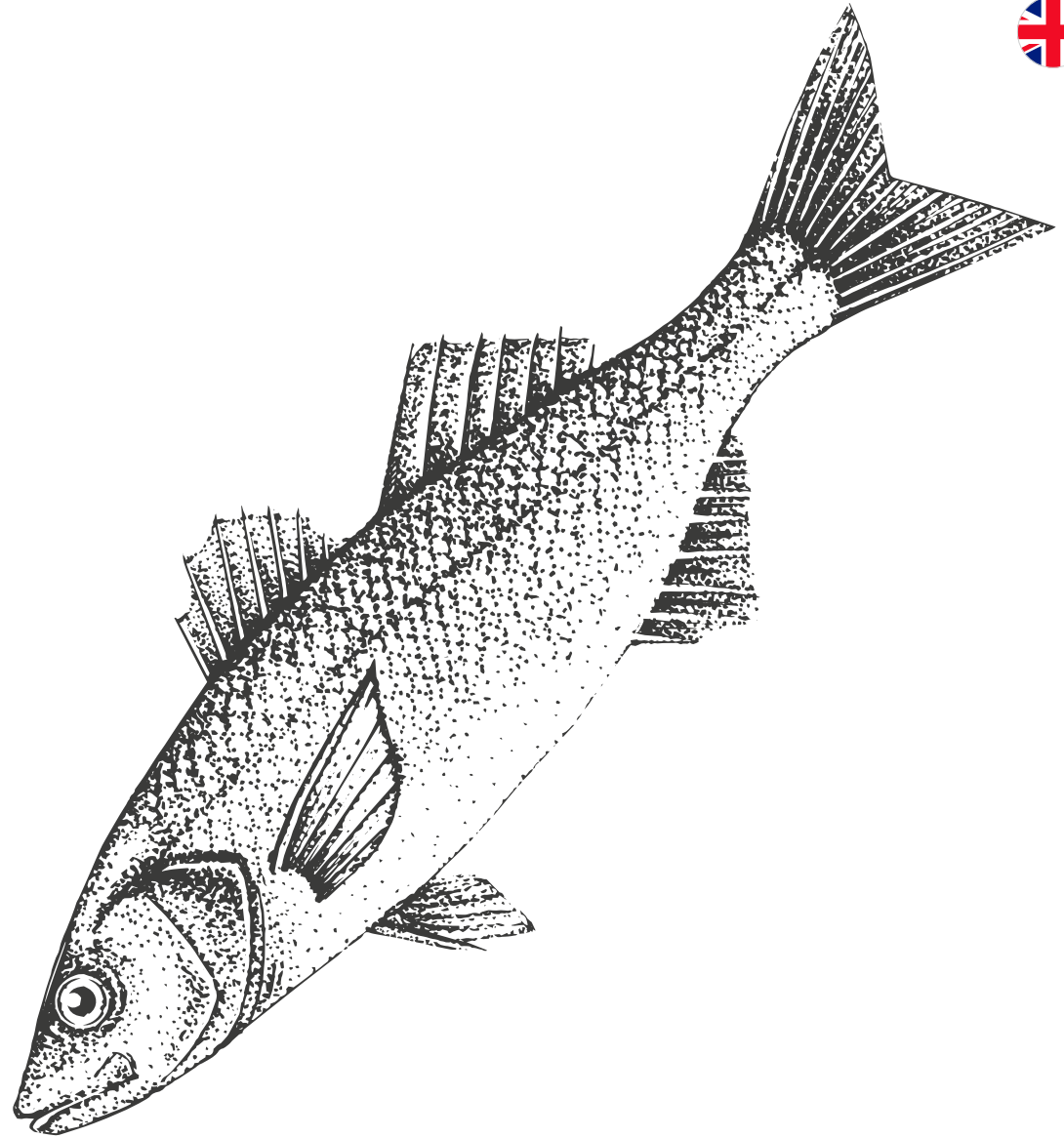

LAUSE KOOSTAMINE

ISELOOM: tekstiline ülesanne

VAHENDID: kirjutusvahend

ÜLESANDE SISU: Osalejad peavad kirjutama lause, kasutades vaid sõnu, mis algavad K- või S -tähega. Eestikeelse loo peategelane on kala, ingliskeelse loo peategelane on tigu. Lauses peab olema vähemalt 7 sõna.

KOOSTAGE LAUSE, MIS KOOSNEB VAID
K-TÄHEGA ALGAVATEST SÕNADEST

LAUSE PEATEGELANE ON KALA
LAUSES PEAB OLEMA VÄHEMALT 7 SÕNA

MAKE A SENTENCE THAT ONLY CONSISTS
OF WORDS STARTING WITH A "S"

SENTANCE MUST BE ABOUT A SNAIL
THE SENTANCE MUST CONSIST
OF AT LEAST 7 WORDS

SÕNADE MOODUSTAMINE

ISELOOM: tekstiline ülesanne

VAHENDID: pastapliiats

ÜLESANDE SISU: Ökosüsteemiteemalised liitsõnad on lahku löödud ja segamini paistatud ning õiged sõnad tuleb omavahel jälle kokku viia ja vastustelehele kirjutada.

Sõnad on järgmised: maavärin, põlevkivi, Lõuna-Ameerika, põllumajandus, vihmamets, lendorav, aastaaeg.

MOODUSTAGE SÕNU

SÕNAD ON SEOTUD ÖKOSÜSTEEMIDEGA

MAA

METS

LEND

LÕUNA-

AMEERIKA

VIHMA

KIVI

VÄRIN

PÕLLU

AASTA

AEG

PÕLEV

ORAV

MAJANDUS

MAKE UP WORDS

THE WORDS ARE RELATED TO ECOSYSTEMS

EARTH

FOREST

FLYING

SOUTH

AMERICA

RAIN

SHALE

QUAKE

AGRI

SEA

SON

OIL

SQUIRREL

CULTURE

TÄHERÄGASTIK

ISELOOM: tekstiline ülesanne

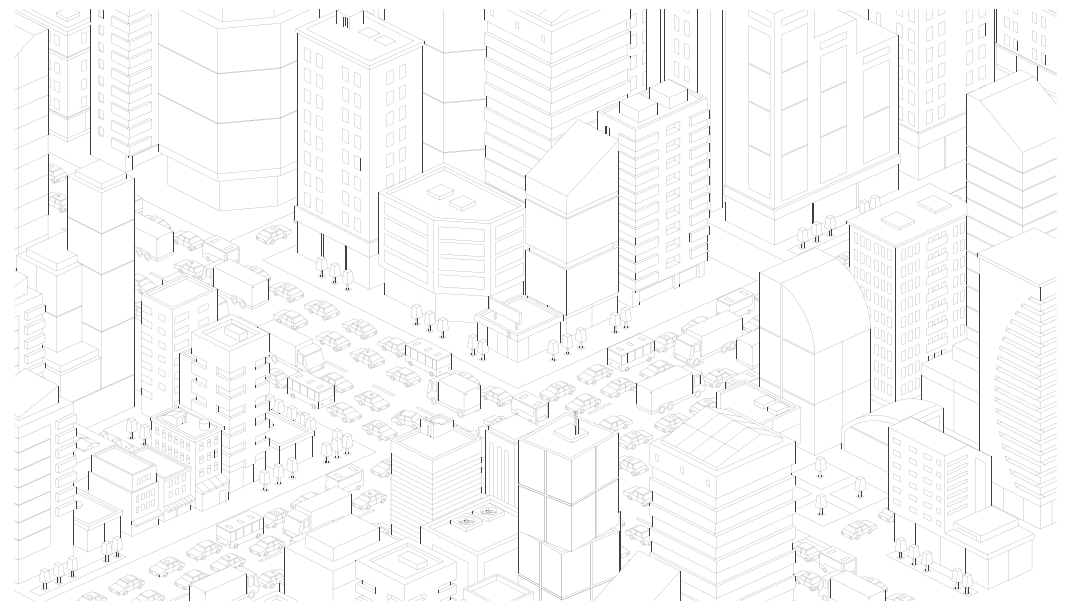
VAHENDID: kirjutusvahend

ÜLESANDE SISU: Osalejad peavad leidma täherägastikust 10 jätkusuutliku linnaga seotud sõna ning need vastustelehele kirjutama.

Otsitavad sõnad on

EESTI KEELES: kergliiklustee, ühistransport, jalgratas, elektriauto, kanalisatsioon, linnaloodus, päikesepaneel, jäätmesüsteem, energiasäästlik, kaasamine.

INGLISE KEELES: light traffic road, public transport, bicycle, electric car, canalisation, urban wildlife, solarpanel, waste system, sustainable, involvement.

Otsi täherägastikust **10 JÄTKUSUUTLIKU LINNAGA** seotud sõna.

Õ	I	B	H	J	Ä	Ä	T	M	E	S	Ü	S	T	E	E	M	L	R	H	S	U	I	T	A
P	I	M	K	A	P	I	V	J	K	H	S	D	U	H	T	J	O	V	Ö	H	K	M	B	R
Ä	Ü	K	O	A	Õ	L	A	S	E	L	A	P	Õ	J	A	L	H	I	R	L	A	Y	D	R
I	M	A	D	Ä	H	G	K	L	R	U	D	L	G	O	Y	P	T	B	E	C	N	V	Ö	H
K	A	A	V	L	J	R	X	S	G	F	Ö	P	F	J	A	L	G	R	A	T	A	S	A	O
E	C	S	S	L	I	N	N	A	L	O	O	D	U	S	N	V	D	R	M	G	L	T	A	D
S	Ä	A	N	E	U	A	H	G	I	M	K	I	A	E	H	X	M	G	B	Ö	I	E	N	I
E	S	M	Ö	I	D	N	J	B	I	T	D	Ö	B	G	R	Õ	A	H	V	D	S	Y	Õ	K
P	J	I	K	L	Õ	T	I	Ä	K	N	M	I	V	Ü	M	L	R	T	N	T	A	T	J	Ü
A	G	N	S	F	V	A	N	G	L	E	N	E	R	G	I	A	S	Ä	Ä	S	T	L	I	K
N	Ö	E	Ä	E	L	U	H	X	U	S	J	N	U	D	Ä	S	A	U	P	G	S	I	E	L
E	V	G	T	E	M	E	N	C	S	A	O	B	R	J	A	I	S	M	E	S	I	P	U	J
E	J	A	H	N	Ü	H	I	S	T	R	A	N	S	P	O	R	T	U	L	Ä	O	L	I	V
L	M	L	P	A	I	N	D	Ä	E	M	Ä	I	O	D	M	S	J	Õ	Ü	M	O	Y	K	B
I	K	D	J	G	K	O	H	P	E	U	Õ	A	K	H	N	Ü	K	V	O	C	N	F	J	T
B	T	U	R	Õ	N	I	S	K	X	I	M	L	P	E	L	E	K	T	R	I	A	U	T	O

Find 10 words related to a SUSTAINABLE CITY.

Ö	I	B	E	W	A	S	T	E	S	Y	S	T	E	M	E	M	L	R	H	S	U	I	T	A
P	I	M	K	A	P	I	V	J	L	H	S	D	U	H	T	J	O	V	Ö	H	C	M	B	R
Ä	Ü	I	O	A	Ö	I	L	I	G	H	T	T	R	A	F	F	I	C	R	O	A	D	E	R
S	M	N	D	Ä	H	G	K	L	G	U	D	L	G	O	Y	P	T	B	E	C	N	V	Ö	H
O	A	V	V	L	J	R	X	S	H	F	Ö	P	F	B	I	C	Y	C	L	E	A	S	A	O
L	C	O	S	U	R	B	A	N	W	I	L	D	L	I	F	E	D	R	M	G	L	T	A	D
A	Ä	L	N	E	U	A	H	G	T	M	K	I	A	E	H	X	M	G	B	Ö	I	E	N	I
R	S	V	Ö	I	D	N	J	B	R	T	D	Ö	B	G	R	Ö	A	H	V	D	S	Y	Ö	K
P	J	E	K	L	Ö	T	I	Ä	A	N	M	I	V	Ü	M	L	R	T	N	T	A	T	J	Ü
A	G	M	S	F	V	A	N	G	F	S	U	S	T	A	I	N	A	B	L	E	T	E	I	K
N	Ö	E	Ä	E	L	U	H	X	F	S	J	N	U	D	Ä	S	A	U	P	G	I	I	E	L
E	V	N	T	E	M	E	N	C	I	A	O	B	R	J	A	I	S	M	E	S	O	P	U	J
L	J	T	P	U	B	L	I	C	T	R	A	N	S	P	O	R	T	U	L	Ä	N	L	I	V
I	M	E	P	A	I	N	D	Ä	E	M	Ä	I	O	D	M	S	J	Ö	Ü	M	O	Y	K	B
I	K	D	J	G	K	O	H	P	E	U	Ö	A	K	H	N	Ü	K	V	O	C	N	F	J	T
B	T	U	R	Ö	N	I	S	K	X	I	M	L	X	E	L	E	C	T	R	I	C	C	A	R

MEMORY

ISELOOM: käeline tegevus, kontrollpunktis vajalik abilise olemasolu

VAHENDID: lina, 10 eset

ÜLESANDE SISU: Maas on 10 eset ning osalejatel on aega 10–15 sekundit, et need esemed meelde jätta. Seejärel katab abiline esemed linaga ja osalejad peavad loetlema kõik esemed, mida mäletavad. See on üsnagi sarnane kompimise ülesandega – tuleb pöörata tähelepanu igapäeva tarbeesemetele ning sellele, mis on mõistlik ja mis mitte. Abiline võib osalejatele valikuliselt pärast ülesande täitmist ühest või teisest esemest lähemalt rääkida.

1. Korduskasutatav pudel – tasub kaasas kanda korduskasutatavat pudelit. Poest pidevalt plastpudelites vett ostes tekitame palju plastjäädet.
2. Teepakk – teepakis müüdavale teele võiks eelistada puruteed, millel pole pakendit. Samuti kasutada tee tegemisel nt teesõela.
3. Puuviljakott – kanda kaasas poest puu- ja juurvilju ostes. Ka kardinatetest saab lihtsasti ise puuviljakotti õmmelda (idee tööõpetuse tunniks). Vältida võiks õhukesi kilekotte.
4. Joogikõrs – see on küll väike, aga jäädet tekib sellest palju. Lapsed võiksid eelistada jookide joomist kõrre abita. Milleks on vaja vahelüli klaasi ja suu vahel?
5. Mobiil – tuleb meelde tuletada, et töötavat tehnikaseadet ei tasu minema visata. Uut mobiili ei pea ostma, kui uus mudel välja tuleb.
6. Aknapesuvahendi pudel – ostes pöörata tähelepanu ökomärgistusega toodetele. Need on sõbralikud nii keskkonnale kui ka inimestele.
7. Säästulamp – LED- ja säästulambid hoiavad elektrit kõige paremini kokku, eriti LED-lamp. Hõõglambid on kõige energiakulukamad (kotis ka näidis kaasas) ja neid tasuks majapidamises vältida.
8. Kätekuivatuspaber – kui paber on kollaka tuhmi värvusega, siis tähendab, et see on tehtud ümbertöödeldud paberist ja/või vähe töödeldud. Mida valgem on paber (kotis ka näidis kaasas), seda rohkem on seda pleegitatud ja seejuures kemikaale kasutatud.
9. Ühekordne plasttops – vältida ühekordseid plastnõusid. Selle asemel kasutada kas korduskasutatavaid nõusid või huvitavaid ühekordseid lahendusi, mis pärast kasutamist ei jää ohtliku jäätmena keskkonda.
10. Luhvel (söögiriist, mis on ühtaegu nii kahvel kui ka lusikas) – seda tasub kaasas kanda ning kasutada ühekordsete plastist kahvlite ja lusikate asemel, vältides jäätmeteket.

MEMORY

PANE OMA MÄLU PROOVILE!

MEMORY

TEST YOUR MEMORY!

LÖHNATAJU ÜLESANNE

ISELOOM: käeline tegevus, kontrollpunktis vajalik abilise olemasolu

VAHENDID: 6 purki/topsi, mille suu on riidega kaetud ja mille sisu pole näha; toiduained: apelsin, kohv, piparmünt, kaneel, kala (kuivatatud), küüslauk purkides; maakaart

ÜLESANDE SISU: On kinnised eri lõhnava sisuga topsikud (6 tk) ning osalejad peavad nuusutamise abil ära arvama, mis topsis on. Iga õigesti arvatud vastus annab punkti.

Arvamise lõpus võiks abiline osalejatelt küsida, kust on taim, toiduaine vms pärit, kus see kasvab, **kui kaugelt meieni jõuab**. Osalejad pakuvad ja/või abiline võib ka ise rääkida:

1. **Apelsin** – Apelsine kasvatatakse enam kui 130 riigis, kuid enamik neist kasutatakse ära juba tootjamaal. Nii piirdub apelsinide eksport kogu maailmas vaid 8 protsendiga. Talvekuudel tuuakse kaup Eestisse Vahemere maadest ning suvel ja sügisel kaugemalt, Lõuna-Aafrikast ja Argentiinast.
2. **Kohv** – Kohvi kasvatatakse umbes viiekümnes riigis, mis asuvad maakera troopilises kliimavöötmes (Ladina-Ameerika, Kariibi mere saared, Aafrika, Araabia, Indoneesia). Kohvi kas-

vatamine nõuab kannatlikkust, sest puu hakkab müügikõlblikku saaki andma alles 2–5 aasta möödudes. Aastas saab ühelt taimelt sobilikku toorkohvi umbes 500 grammi.

3. **Piparmünt – Kasvab meil!** Piparmündi kasvatamine levis Inglismaalt Euroopasse ja Aafrikasse. Tänapäeval leiab piparmünti metsistununa Kesk- ja Lõuna-Euroopas. **Kas kellelgi kasvab kodus või vanaema juures piparmünti?**
4. **Kaneel** – Tseiloni kaneelipuu koorest tehakse kaneelikange. Parim kaneel tuleb Sri Lankalt, kuid tseiloni kaneelipuud kasvatatakse ka Indias, Jaaval, Sumatral, Lääne-Indias, Brasiilias ja Egiptuses.
5. **Kala (kuivatatud vobla) – Meil kasvab Emajões ja Peipsis!** Vobla ehk kuivatatud särg on levinud peaaegu kogu Euroopas – Alpidest ja Püreneedest põhja pool kuni Uuralini välja. Leidub ka Briti saartel ja Läänemere riimveelistes osades. Puudub aga Norras ja Lõuna-Balkanil.
6. **Küüslauk – Kasvab meil!** Küüslauk pärineb tõenäoliselt Aasia läänepoolsetelt aladelt ja seda kasvatatakse kogu maailmas parasvöötmes ja subtroopikas.

Abivahendiks on ka maakaart, et lastele näidata, kus üks või teine riik asub.

NUUSUTA – MIS LÕHNU TUNNED?

MILLISED NEIST LÕHNADEST
„KASVAVAD“ KA EESTIS?

WHAT DO YOU SMELL?

WHICH OF THESE SMELLS
ALSO 'GROW' IN ESTONIA?

PUSLE

ISELOOM: käeline tegevus, kontrollpunktis soovitatav abilise olemasolu

VAHENDID: kõvem alus, (korv, purgid/ümbrikud)

ÜLESANDE SISU: Osalejad peavad kokku panema pusle, kus on kujutatud taastuenergia allikaid. Kui pusle on kokku pandud, peavad osalejad vastustelehele kirjutama, mitu tuulegeneraatorit ja päikesepaneeli on pildil.

- Kui kontrollpunktis on abiline, siis tema ülesanne on pusletükid hiljem segamini ajada ja järgmisele võistkonnale valmis panna.
- Kui kontrollpunktis pole abilist, siis peab seal olema ka juhis, mis suunaks osalejaid ise hiljem puslet purki/ümbrikusse kokku panema järgmise meeskonna tarbeks.

Ülesandes kasutatud pilt.

PUSLE

PANE PILT KOKKU NING VASTA KÜSIMUSELE:
MITU TUULEGENERAATORIT JA PÄIKESEPANEELI ON PILDIL?

PUZZLE

COMPLETE THE PUZZLE AND ANSWER THE QUESTION –
HOW MANY WIND TURBINES AND SOLAR PANELS CAN YOU SEE?

ALIAS

ISELOOM: käeline tegevus, kontrollpunktis vajalik abilise olemasolu

VAHENDID: ümbrik, paberid sõnadega

ÜLESANDE SISU: Meeskond peab 2 minuti jooksul seletama ja ära arvama nii palju paberile kirjutatud Maa ökosüsteemide ja nende hävimise/hoiuga seotud sõnu kui võimalik. Seletada võib sõnadega, kuid seletamisel ei tohi kasutada vastussõna ennast (nt on sõna VIHMAMETS ja seletaja seletab „See on väga liigirikas METS, mis kasvab tavaliselt troopilises kliimavöötmes“). Meeskonnast üks seletab ja teised arvavad. Seletajat võib ka vahetada. Kui mõnda sõna ei oska seletada, võib selle kõrvale jätta või seletab keegi teine. Nii palju, kui sõnu õigesti arvatakse, saab meeskond ka punkte.

Abilise ülesanne on kontrollida seletamisel reeglite täitmist ja aega.

mets	riis	maavärin
põlevkivi	mais	kiskja
kõrb	nisu	osoonikiht
saar	üleujutus	raiumine
ookean	salakütt	väetis
põld	Lõuna-Ameerika	vetikad
istandus	hapnik	vihmamets
muld	ekvaator	banaan
põud	kala	kirves
põliselanik	põllumajandus	põlevkivi
lendorav	prügikast	tulekahju
päike	jääkaru	õhk

ALIAS

KUI PALJU SÕNU SUUDATE ÄRA ARVATA?

AEGA ON 2 MINUTIT

JA TEEMA ON **MAA ÖKOSÜSTEEMID**

ALIAS

HOW MANY WORDS CAN YOU GUESS
YOU HAVE 2 MINUTES

AND THE TOPIC IS **EARTH'S ECOSYSTEMS**

KESTLIKU ARENGU EESMÄRGID – TEKSTIDE SEOSTAMINE

KESTLIKU ARENGU EESMÄRGID

ISELOOM: tekstiline ülesanne

VAHENDID: kirjutusvahend

ÜLESANDE SISU: Osalejad peavad ühendama õige kestliku arengu eesmärgi õige kirjeldusega ehk numbriga. Ühe numbriga järele võib sobida ka mitu kirjeldust ja vastupidi. Numbrid on vastuste paberil juba olemas, nende taha tuleb õige täht kirjutada.

Vabaühendus **Friends of the Earth Europe** töötab Aafrikas arenguriikides (Ugandas, Nigeerias) kohalike kogukonnaühenduste ja väiketalunikega, et võidelda neis riikides nn maadeärastamise vastu, kus rahvusvahelised suurettevõtted ostavad maad kokku, et seal kasvatada õlipalme, biokütustekultuure või muld ühte liiki taimi, mis kurnab keskkonda ning võtab elatusallikad ära kohalikelt.

Seosta tegevused (tekst) ja kestliku arengu eesmärgid (pilt), lähtudes sellest, milliste kestliku arengu eesmärkide saavutamisele tegevus kaasa aitab. NB! Üks tekst võib sobida mitmele pildile!

Seosta tegevused (tekst) ja kestliku arengu eesmärgid (pilt), lähtudes sellest, milliste kestliku arengu eesmärkide saavutamisele tegevus kaasa aitab. Üks kirjeldus võib sobida mitmele pildile!

Läänemere parema kaitse korraldamine, koostöö ümbritsevate riikide vahel. Mineraalväetiste, fosfaate sisaldavate pesupulbrite, ravimite ja kemikaalide lekkimise piiramine, et need ei satuks vooluveekogude kaudu merre.

Alkoholitarbimise ja -reklaami piiramine Eestis

Eestil tuleks põlevkivienergeetikalt üle minna taastuvenergeetikale ja toetada hajaenergeetikat – olukorda, kus majapidamised ise endale energiat toodavad.

Vabaühendus **Friends of the Earth Europe** töötab Aafrikas arenguriikides (Ugandas, Niigeerias) kohalike kogukonnaühenduste ja väiketalunikega, et võidelda neis riikides nn maadeärastamiste vastu, kus rahvusvahelised suurettevõtted ostavad maad kokku, et seal kasvatada õlipalme, biokütustekultuure või muid ühte liiki taimi, mis kurnab keskkonda ning võtab elatusallikad ära kohalikelt.